

Filistinli Şair Mahmûd Dervîş'in "Kaktüsün Sonsuzluğu" Adlı Şiirinin Türkçe Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

DOÇ. DR. BETÜL CAN*

Öz

Bu çalışmada, Modern Arap Edebiyatının öne çıkan isimlerinden Filistinli şair Mahmûd Dervîş'in *Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden (Atı Niçin Yalnız Bıraktın?)* başlıklı şiir kitabından seçilmiş olan *Ebedu's-Subbâr (Kaktüsün Sonsuzluğu)* adlı şiirinin Türkçeye yapılmış farklı çevirilerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken üç farklı çeviri ele alınmış ve söz konusu çeviriler; biçim, dil, anlam, üslûp ve eşdeğerlik bakımından irdelenmiştir.

Çeviri eleştirisi kapsamında incelenen çevirilerin tamamı, kaynak metnin Arapça aslını esas alarak hedef dile aktarmış olan çevirmenlerce Türkçeye kazandırılmış olup *karşılaştırmalı çözümleme yöntemi* kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çevirmenlerin, şiirsel üslup ve derinliğe öncelik verirken aynı zamanda eksiltme ve ekleme yoluyla serbest çeviriye başvurdukları görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Mahmûd Dervîş, şiir, edebî çeviri, çeviri eleştirisi

A COMPARATIVE ANALYSIS ON THE TURKISH TRANSLATIONS OF THE POEM "THE ETERNITY OF CACTUS" OF PALESTINIAN POET MAHMOUD DARWISH

Abstract

In this study, a comparative evaluation of the various translations of the poem, namely *Ebedu's-Subbâr (The Eternity of Cactus)*, into Turkish selected from the poem book entitled as *Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden (Why Did You Leave the Horse Alone?)* of the Palestinian poet Mahmoud Darwish, one of the prominent figures of Modern Arabic Literature, is carried out. Three different translations are studied on while making this evaluation, and these translations are analysed in terms of form, language, meaning, style and equivalence.

Examined within the scope of translation criticism, all of the translations are evaluated by applying comparative analysis method, and are translated into Turkish by the translators who ground on the Arabic original of the source text and transfer it to the target language.

It is observed that while the translators give priority to the poetic style and depth, they also apply free translation by means of reduction and addition.

Keywords: Mahmoud Darwish, poem, literary translation, translation criticism

GİRİŞ

Edebî çeviri, edebiyat, sanat ve benzeri konularda kaleme alınmış metinlerin, hedef dilde de aynı anlamı ve üslûbu koruyacak şekilde, eşdeğer kelimelerle ve kültürel kayıplara yol açmadan aktarıldığı bir çevirmenlik dalıdır.

Yazılı çeviri denince akla ilk gelen tür olan edebî çeviri, en genel anlamda roman ve hikâye çevirisi, şiir çevirisi ve tiyatro eserlerinin çevirisini kapsamaktadır. Bu çeviri türünde, içerikle birlikte öncelikle çevrilecek metnin biçim, üslûp, sözcük, ses, sözdizimi gibi bütün dilbilgisel örgüsünün aktarılması gerekmektedir.

Edebiyatın temel amacı, okuyucuyu bilgilendirmek olmayıp duygu aktarımını sağlamak olduğu için edebiyat çevirisinde de aynı amacın korunması esastır. Bu bakımdan kaynak metindeki yazarın üslûbunun korunması ve hedef dile olabildiğince aktarılması da son derece önemlidir.

“Çeviri Neden Önemlidir?” adlı eserinde “edebiyatın olduğu yerde çeviri de kaçınılmaz olarak vardır” diyen Grossman (2017, s.35), “edebiyat niçin ve nasıl önemliyse çevirinin de aynı nedenle ve aynı biçimde önemli olduğunu” ifade eder.

Göktürk’e (2010, s. 47-48) göre; edebiyat çevirisinde çevirmen, özgün metne eşdeğer bir metin ortaya koyabilmeli, özgün metnin karmaşıklığını ayırt ederek yazarın, dili kullanımındaki özgünlüğünü ve yaratıcılığını yansıtabilmelidir.

Bununla birlikte Yücel (2007, s.42), kaynak metnin okurda oluşturduğu etkinin, hedef dilde de korunmasını esas alan görüşe karşı; hedef dilden farklı bir kültürün ürünü olan kaynak metnin, hedef dilin okuyucusu üzerinde aynı etkiyi yansıtabilmesinin pek de mümkün olamayacağını ileri sürmüştür. Tellioğlu (2018, s.211) ise bu görüşü destekler nitelikte; hedef metnin elbette kaynak dilin aynısı olamayacağını dile getirerek çevirinin yeni anlamlar üretmek üzere var olan, dil ve kültürler arasındaki farklardan dolayı ihtiyaç duyulan bir etkinlik olduğunu vurgulamıştır.

Çeviride kayıpların kaçınılmaz olduğunu belirten Demirezen (1991, s.126), çevirinin mümkün olduğunca az kayıpla gerçekleşmesinin ancak çevirmenin gayretiyle olabileceğini, bunun da kaynak metinden uzaklaşmadan hedef dile yaklaşarak gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir.

Şu bir gerçek ki çeviride en çok kayba uğrayan tür, şiirdir. Esasen edebî metinler, diğer metin türlerine göre kayıplar sorununu daha fazla yaşamakla birlikte şiir çevirisinde bu sorunun iyice gün yüzüne çıktığını söylemek mümkündür. Söz konusu kayıplar; sözcüksel, biçimsel, sessel ve anlamsal düzeyde sapmaların yanı sıra söz sanatlarının hedef dile yeterince aktarılamamasından kaynaklanmaktadır (Altay, s.30).

Kuşkusuz şiir çevirisi, diğer edebî metin türlerinin çevirisi içerisinde en fazla özen isteyen edebî türdür. Zira şiir çevirisinde edebiyat metinlerinin çevirisinde dikkat edilmesi gereken noktalara ek olarak kafiye ve redif gibi ölçüler, biçimsel özellikler, ses ahengi ve ritim gibi şiirin kendine has özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tür çeviride dikkat edilmesi gereken nokta, şairin vermek istediği anlam ve konu bütünlüğü olmakla birlikte aslında şiirin kendine özgü duygusunun kayba uğramadan benzer bir biçimde hedef dile aktarılabilmesidir.

Bütün bunlara ek olarak şiir, henüz çevrilmemişken kaynak dildeki hâliyle dahi okuyucu kitlesinin tamamı tarafından anlaşılabilir (Yener Gökşenli, 2013, s.99). Bu durum, şiir çevirisinin zorluğunu gözler önüne sermektedir.

Şiir çevirisinin daha fazla hassasiyet gerektirmesi ve çeviri esnasında karşılaşılan zorluklardan ötürü şiirin çevrilemezliğini savunan görüşler ortaya çıkmıştır (Dağbaşı, 2017b, s.178). Her ne kadar kaynak dildeki etkiyi bütünüyle verememe ve bazı kayıplara uğrama ihtimali olsa da şiir de en az diğer edebî türler gibi hedef dil okuyucusu ile buluşmayı hak etmektedir.

Toklu (2003, s.88) da bunu destekler nitelikte; şiir çevirisinin zorluğuna ve şiirin çevrilebilirliğine dair ortaya atılan onca görüşe rağmen hem şiir çevirilerinin yapılmaya hem de buna yönelik birtakım yöntemler geliştirilmeye devam edildiğini dile getirir.

Suçin ise; “çevirmen de nihayetinde bir okur olduğuna göre her çevirmenin okumasından ortaya çıkan çeviri ürünü, kaynak metnin yeni bir doğuşu mudur?” sorusunu sorar ve çevrilmiş olan her hedef metnin, çeviri olarak kabul edilip edilmeyeceğini sorgular. Bu durumda aynı kaynak metnin, iki farklı çevirisi hangi parametrelerle değerlendirilmelidir? (Suçin vd., 2017, s.108). Tam da bu noktada çeviri eleştirisine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çeviri eleştirisi, kaynak dildeki bir metnin, hedef dile aktarılmış olan tercümelerinin, belirli kuram ve ilkeler çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir.

Karşılaştırmalı modellerde amaç; kaynak metin, çeviri metin ve çeviri olmayan metinler arasındaki bağlantıları ve bu bağlantılar arasındaki ilişkileri betimleyici bir yaklaşımla ortaya çıkarmaktır (Yazıcı, 2005, s.22).

Söz konusu çalışmanın amacı; hem kaynak metin ile çevirilerin hem de hedef metinlerin kendi içinde birbiriyle karşılaştırılması neticesinde Türk okuyucusuna mukayese imkânı tanınmanın yanı sıra, farklı perspektiflerin sunacağı bu zenginlikle eleştirel okuma yetisini kazandırmaktır.

Bu çalışmada ele alınan tercüme, çeviri eleştirisi kapsamında Raymond Van den Broeck’ün *karşılaştırmalı çözümleme yöntemi* kullanılarak incelenmiştir.

Van den Broeck’e göre (1985, s.55-56); kaynak metin, dizgesel bir şekilde dil, kültür, mesaj ve yazınsal özellikler göz önünde bulundurularak değerlendirilmeli; hedef metin üzerinde de aynı süreç karşılaştırmalı olarak takip edilmelidir. Söz konusu inceleme sonucunda ortaya çıkan veriler karşılaştırılarak çeviri kuramı çerçevesinde nesnel ve öznel olarak yorumlanmalıdır.

Van den Broeck, üç aşamalı bir modelden yola çıkar; ilk olarak kaynak metin ve hedef metnin karşılaştırmalı çözümlemesi şeklinde bir tanımlama öngörür; bu karşılaştırmayla eşdeğerlikler saptanır ve farklılıkların sebepleri değerlendirilir (Dağbaşı, 2017a, s.65), daha sonra edinilen bulgular neticesinde çevirinin eleştirel bir çözümlemesi yapılır.

Bir başka deyişle Van den Broeck’ün hedef metinle karşılaştırmaya yarayan karşılaştırmalı çözümlemesi, kaynak metnin işlevi ve metin içi ilişkilerin varsayımsal olarak yeniden kurulmasıyla başlar. İkinci aşamada hedef metnin öğeleri, uygun kaynak metin birimleri ile karşılaştırılır. Son aşama, metnin orijinali ve çevirisi arasındaki farklılıkların genel tanımını kapsamaktadır.

Van den Broeck'e göre; çeviri eleştirisi, "değerlendirme"den ziyade, çevirmeni "anlama" çabası üzerine temellendirilmelidir. Çeviri eleştirmeni, çevirmenin süreç boyunca aldığı kararları ve bu kararları almasında etkili olan olası nedenler üzerinde varsayımsal düşünceler üretebilmelidir. (Ece, 2010, s. 24-25)

Aksoy (2002, s. 166), Van den Broeck'ün yönteminin, "çeviribilimi tüm geçmiş ve gelecek uygulamalarıyla bütünleştiren nesnel ve geniş kapsamlı bir yöntem" olması bakımından çeviribilimde kullanılabilir en iyi çeviri eleştirisi yöntemi olduğunu ileri sürmektedir.

Bu çalışmada, Modern Arap Edebiyatının öne çıkan isimlerinden Filistinli şair Mahmûd Dervîş'in 1995'te yayımlanan *Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden (Atı Niçin Yalnız Bıraktın?)* başlıklı şiir kitabından seçilmiş olan *Ebedu's-Subbâr (Kaktüsün Sonsuzluğu)* adlı şiirinin Türkçeye yapılmış farklı çevirilerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmede eserin 2004, 2009 ve 2017 yıllarında yapılan üç farklı çevirisi ele alınmış ve söz konusu çeviriler biçim, dil, anlam, üslup ve eşdeğerlik bakımından irdelenmiştir.

Çeviri eleştirisi kapsamında incelenen çevirilerin tamamı, kaynak metnin Arapça aslı esas alınarak hedef dile aktarılmış çeviriler olup sırasıyla Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçin, Prof. Dr. Faruk Bozgöz ve Metin Fındıkçı'ya aittir.

1. MAHMÛD DERVÎŞ محمود درويش (1941-2008)

Mahmûd Dervîş'in hayatı, kronolojik bir sıralama ile sunulduğunda ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

1941 yılında Filistin'in Akka kenti yakınlarında yer alan el-Berve köyünde doğan Dervîş, 1948'de İsrail devletinin kurulması ve el-Berve'nin İsrail tarafından işgal edilmesi nedeniyle ailesi ile birlikte Lübnan'a göç etmek zorunda kalmıştır. 1970 yılında üniversite öğrenimi için Moskova'ya gitmiş; ancak üniversite öğrenimini yarıda keserek 1971'de Mısır'ın başkenti Kahire'ye gitmeye karar vermiştir. 1972'de Lübnan'ın başkenti Beyrut'a giden Dervîş, burada Filistin Kurtuluş Örgütü'ne katılarak *Şu'ûn Filistîniyye* adlı dergiyi çıkarmış; 1975'te ise Filistin Araştırma Merkezi'nin müdürü olmuştur. 1982 yılında Kıbrıs'a yerleşen Mahmûd Dervîş, 1987'de Filistin yönetimine seçilmiştir; ancak 1993 yılında Oslo Antlaşması'na karşı çıkarak yönetimden istifa etmiş ve 1996'da Ramallah'a yerleşmiştir. 2008 yılında Teksas'ta hayata veda etmiştir. (Bozgöz, 2004, s.93).

Mahmûd Dervîş, Filistin davasıyla özdeşleşmiş bir şair olması bakımından daha çok *Filistin şairi* olarak anılmaktadır.

Çok sayıda şiir koleksiyonuna sahip olan Dervîş'in şiirleri, üslup açısından karmaşık ya da çok sanatlı değildir. Son derece yalın, açık, anlaşılır bir dil kullanmakla birlikte o, herkesin anlayacağı sözcüklerden güçlü anlamlar yakalayabilmeyi ve yoğun duygular ortaya koymayı başarabilmiş bir şairdir (Er, 2012, s.133; Ürün, 2015, s.113). Şiirlerinde öne çıkan duygu, *öfkedir*.

"Ben aslında kendimi yazmak, çiçekleri yazmak, böceklerden bahsetmek isterim. Ama bunlardan bahsedebilmem için öncelikle özgür olmam gerekir. Benim özgür olmam için ülkemin özgür olması gerekir" (Ürün, 2015, s.113) diyen Dervîş'in, önceleri, Filistin halkının bağımsızlığı ve özgürlüğü için mücadele eden direnişçi kahraman üzerine odaklandığı şiirleri, zamanla

Filistinlilerin güçsüzlüğünü konu edinen bir yaklaşıma evrilmiştir (Er, 2012, s.133; Ürün, 2015, s.113-114).

Dünyaca ünlü şairin en çok ses getiren şiiri, 1964'te kaleme aldığı "Kaydet! Ben bir Arabım" dizeleri ile başlayan "Bitâka Huviyye" (Kimlik Kartı) adlı şiiridir. 1960 yılında yayımladığı ilk şiir kitabı "Tuyûr bilâ Ecnihâ" (Kanatsız Kuşlar)'da öne çıkan klasik ve romantik eğilim, daha sonra 1964'te yayımladığı "Evrâku'z-Zeytûn" (Zeytin Yaprakları) adlı eserinde ideolojik ve devrimci bir yaklaşıma dönüşür (Derviş, 2017, s.11).

Dervîş, Suriyeli şair Adonis'ten sonra Türkçeye en fazla çevrilen şairlerden ikincisidir (Dağbaşı, 2019, s.190). Şairin on dört eseri Türkçeye kazandırılmıştır. Söz konusu çeviriler, ağırlıklı olarak Metin Fındıkcı, Mehmet Hakkı Suçin, Lütfullah Göktaş gibi çevirmenlere aittir.

2. LİMÂZÂ TEREKTE'L-HISÂNE VAHÎDEN (لماذا تركت الحسن وحيداً) - ATI NİÇİN YALNIZ BIRAKTIN?

Dervîş'in *Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden* isimli şiir kitabı, Filistin sorununu yakından bilenlerin veya Filistin halkının yaşadıklarının bir panoraması niteliğindedir (Bozgöz, 2004, s.93-94). Aynı zamanda bu kitap, Mahmûd Dervîş'in "biyografik şiirini en iyi temsil eden kitaplardan biridir" (Derviş, 2017, s.15).

Kitaptaki şiirler, farklı kaynaklarda yayımlanmış birbirinden bağımsız şiirlerin bir derlemesi değil; bizzat şairinilmekilmek dokuduğu, son derece planlı kurgulanmış bir biyografik roman niteliğindedir (Derviş, 2017, s.18).

O, bu kitabın yazılma hikâyesinden söz ettiği bir yazısında şöyle der; "Önümüzdeki güz mevsiminde dört yıldır içimi kemiren kitabı kaleme dökmeye başlayacağım. Anavatanda ve sürgünde yaşadığım evlerin kitabı olacak. Doğduğum ilk evden, şimdi yaşadığım eve kadar. Bir çeşit evler biyografisi olacak." (Derviş, 2017, s.16).

2.1. Ebedu's-Subbâr (أبد الصَّبَّار) - Kaktüsün Sonsuzluğu

Kitaba adını veren "Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden?" (Atı Niçin Yalnız Bıraktın?) soru cümlesi, bu çalışmada çevirilerinin karşılaştırıldığı "Kaktüsün Sonsuzluğu" adlı şiirde geçmektedir. Söz konusu soru cümlesi, baba ile oğlu arasında gerçekleşen karşılıklı konuşmada yer almaktadır:

"-Atı neden yalnız bıraktın?

-Eve yârenlik etsin diye evlâdım

Zira evler ölür, terk ederse sâkinleri..." (Derviş, 2001, s.34; Derviş, 2017, s.48)

Burada "at" ve "yalnızlık" imgeleri, şair tarafından özenle işlenmiştir. Dervîş, "at" metaforuna eve sahip çıkan, onu koruyan bir görev yüklemiştir (Derviş, 2017, s.16, 17).

İsrail'in kurulması ve Filistin'de şairin yaşadığı toprakları işgal etmesi sonucu bir daha doğduğu eve dönememesi, Dervîş'in iç dünyasında "ait olunan mekân" olgusunun derinleşmesine yol açmıştır. Bu durum, şiirlerine de yansımış ve bu şiirde olduğu gibi "ev", "at", "baba" gibi metaforik unsurlarla kendini göstermiştir.

Şiire adını veren "kaktüs" ise bir başka metafordur ve şiirde;

"Hatırla oğlum! Burada çarpmıha gerdi İngilizler

Babanı bir kaktüs dikenini üzerinde iki gece" (Derviş, 2001, s.34; Derviş, 2017, s.48) şeklinde yer almıştır.

Şiir, baba-oğul arasında geçen karşılıklı konuşmalardan, evladın babasına sorduğu sorular ve babanın ona vermiş olduğu yanıtlardan oluşmaktadır.

3. ÇEVİRMENLER

Çalışmaya dâhil edilen çeviriler; Prof. Dr. Faruk Bozgöz, Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçin ve Metin Fındıkçı tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Söz konusu çevirilerin tamamı, kaynak eserin Arapça aslı esas alınarak yapılmış olması bakımından önem taşımaktadır. Çevirmenlerden ilk ikisi akademisyen kimlikleriyle ön plâna çıkan, Arap dili ve edebiyatı alanının önde gelen isimleridir. Üçüncü isimse Arapçadan Türkçeye en çok şiir çevirisi yapan kişidir.

Faruk Bozgöz, 2004 yılında yayımladığı "Filistin ve İki Şair" adını taşıyan çalışmasına Mahmûd Dervîş'in burada ele alınan şiirini de dâhil etmiş ve "Kaktüs Sonsuzluğu" başlığıyla çevirmiştir.

Mehmet Hakkı Suçin ise, "Atı Neden Yalnız Bıraktın" adıyla basılan (2017) Mahmûd Dervîş'in şiirlerinin tercümelerinin bulunduğu çalışmada kitaba adını veren diyalogu da içeren "Kaktüsün Sonsuzluğu" şiirinin çevirisine de yer vermiştir.

Metin Fındıkçı ise, "Yalnızlık Yenilemeden Kendini" başlığıyla yayımladığı (2009) Mahmûd Dervîş'e ait çeviri seçkisi içerisinde söz konusu şiirin tercümesini de eklemiştir.

4. ÇEVİRİLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Şiirin çevirilerinin bir bütün olarak görülmesi açısından, öncelikle çalışmaya dâhil edilen şiir ve üç farklı çevirisinin tamamı sunulmuş; bununla birlikte çalışmada ele alınan çeviriler değerlendirilirken, çevirilerin tamamı yerine, içinden bazı dizelerin seçilerek analiz edilmesi daha uygun bulunmuştur.

Değerlendirmeye tâbi tutulan çeviriler, çeviri eleştirisi kapsamında Van den Broeck'ün *karşılaştırmalı çözümleme yöntemi* kullanılarak incelenmiştir.

Serbest nazımla kaleme alınan eserin çevirileri biçimsel açıdan incelendiğinde; kaynak eserin 46 dizeden oluştuğu; çevirmenlerden Bozgöz'ün kaynak metne sadık kalarak yine 46 dize, Suçin'in 45 dize, Fındıkçı'nın ise 49 dize ile hedef dile aktardığı görülmektedir.

4.1. Kaynak Metin:

أَبْد الصَّبَّارِ

إِلَى أَيْنَ تَأْخُذُنِي يَا أَبِي؟
إِلَى جِهَةِ الرِّيحِ يَا وَلَدِي...

... وَهَمَا يَخْرُجَانِ مِنَ السَّهْلِ، حَيْثُ
أَقَامَ جَنُودٌ بُونَابِرْتٍ تَلًّا لِرِضْدِ
الظَّلَالِ عَلَى سَوْرِ عِجَّ الْقَدِيمِ -
يَقُولُ أَبُو لَابِنِهِ: لَا تَخَفْ. لَا
تَخَفْ مِنْ أَرِيْزِ الرِّصَاصِ! التَّصِقْ
بِالْتَّرَابِ لَتَنْجُوا! سَنْجُوا وَنَعْلُوا عَلَى

جَبَلٍ فِي الشَّمَالِ، وَنَرْجِعُ حِينَ
يَعُودُ الْجُنُودُ إِلَى أَهْلِهِمْ فِي الْبَعِيدِ

وَمَنْ يَسْكُنُ الْبَيْتَ مِنْ بَعْدِنَا
يَا أَبِي؟

سَيَبْقَى عَلَى حَالِهِ مِثْلَمَا كَانَ
يَا وَلَدِي!

تَحَسَّسَ مِفْتَاحَهُ مِثْلَمَا يَتَحَسَّسُ
أَعْضَاءَهُ، وَاطْمَأَنَّ. وَقَالَ لَهُ

وَهُمَا يَعْبِرَانِ سِيَاجًا مِنَ الشُّوْكِ:
يَا ابْنِي تَذَكَّرْ! هُنَا ظَلَبَ الْإِنْجَلِيْرُ

أَبَاكَ عَلَى شَوْكٍ صَبَّارَةً لِبَلْتَيْنِ،
وَلَمْ يَعْتَرَفْ أَبَدًا. سَوْفَ تَكْبِرُ يَا

ابْنِي، وَتَرَوِي لِمَنْ يَرْتُونُ بِنَادِقَهُمْ
سِيرَةَ الدَّمِ فَوْقَ الْحَدِيدِ...

لِمَاذَا تَرَكْتَ الْحِصَانَ وَحِيدًا؟

لِكِي يُؤْنَسَ الْبَيْتَ، يَا وَلَدِي،
فَالْبَيْوتُ تَمُوتُ إِذْ غَابَ سُكَّانُهَا...

تَفْتَحُ الْأَبْدِيَّةَ أَبْوَابَهَا، مِنْ بَعِيدِ،
لَسَيَّارَةَ اللَّيْلِ. تَعْوِي ذُنَابُ

الْبَرَارِي عَلَى قَمَرٍ خَائِفٍ. وَيَقُولُ
أَبُ لَابْنِهِ: كُنْ قَوِيًّا كَجَدِّكَ!

وَأَصْعَدُ مَعِي تَلَّةَ السَّنْدِيَانِ الْأَخِيرَةَ
يَا ابْنِي، تَذَكَّرْ: هُنَا وَقَعَ الْإِنْكِشَارِيُّ

عَنْ بَغْلَةَ الْحَرْبِ، فَاصْمُدْ مَعِي
لِنَعُودِ

مَتَى يَا أَبِي؟

غَدًا. رَبِّمَا بَعْدَ يَوْمَيْنِ يَا ابْنِي!

وَكَانَ عَدُّ طَائِشٍ يَمْضِغُ الرِّيحَ

خَلْفَهُمَا فِي لِيَالِي الشِّتَاءِ الطَّوِيلَةِ.

وَكَانَ جُنُودٌ يُهَوِّشُ بَنَ نُونٍ يَبْنُونَ

قَلَعَتُهُمْ مِنْ حِجَارَةٍ بَيْتَهُمَا. وَهُمَا

يَلْهَثَانِ عَلَى دَرَبٍ "قَانَا": هُنَا

مَرَّ سَيِّدُنَا ذَاتَ يَوْمٍ. هُنَا

جَعَلَ الْمَاءَ خَمْرًا. وَقَالَ كَلَامًا

كَثِيرًا عَنِ الْحَبِّ، يَا ابْنِي تَذَكَّرْ

غَدًا. وَتَذَكَّرْ قَلَاعًا صَلِيبِيَّةً

قَضَمَتْهَا حَشَائِشُ نَيْسَانَ بَعْدَ

رَحِيلِ الْجُنُودِ...

(Dervîş, 2001, s.32-35)

4.1.1. Faruk Bozgöz'ün Çevirisi:

Kaktüs Sonsuzluğu

Beni nereye alıp götürüyorsun babacığım?

Rüzgârın estiği tarafa oğlum...

İkisi de ovadan ayrılırlar, Bonapart
 Ordularının eski Akka kalesi üzerindeki gölgeleri
 Gözetlemek için tepe kurdukları yerden.
 Baba oğla der ki: Korkma, korkma
 Kurşun vızıltılarından! Sıkıca sarıl
 Toprağa, kurtulmak için! Kurtulacağız, çıkacağız
 Kuzeydeki bir dağın tepesine. Döneceğiz
 Uzaktaki askerler ailelerine geri döndüklerinde
 -Bizden sonra bu evde kim oturacak
 Babacığım?
 Olduğu gibi kalacak
 Oğlum!

Anahtarını aradı tıpkı organlarını
 Aradığı gibi. Emin oldu. Ve dedi ki
 İkisi de tel örgüleri geçerken:
 Oğlum, hatırla! Burada İngilizler tuttular
 Babamı iki gece kaktüs dikenleri üstünde
 O asla itiraf etmedi. Sen de büyüyeceksin ey
 Oğlum, tüfeklerini miras alanlara anlatacaksın
 Demirler üzerindeki kanın öyküsünü...

Niçin atı yalnız bıraktın?
 Eve arkadaşlık yapsın diye, oğlum.
 Çünkü evler sakinlerini kaybedince ölürlər...

Ebediyet kapılarını açıyor, uzaktan.
 Gece arabasına. Çakallar uluyor.
 Korkak dolunaya doğru. Baba oğluna
 Sesleniyor: Deden gibi güçlü ol!
 Benimle beraber son meşelik tepesine tırman
 Oğlum, hatırla: Burada bir yeniçeri
 Savaş katırından düşmüştü. Haydi diren benimle
 Geri dönebilmek için.

Ne zaman babacığım?
 Yarın, belki de iki gün sonra oğlum!
 Tutarsız yarın rüzgârın gıybetini yapıyordu
 Uzun kış gecelerinde ikisinin arkasında
 Yuşa' b. Nûn'un askerleri kalelerini inşa ediyorlardı
 İkisinin eplerinin taşlarından. İkisi de
 "Kana" patikasında soluk soluğa kalmışlardı. Buradan

Bir gün efendimiz geçmişti. Burada
 Suyu şaraba çevirmişti. Pek çok söz buyurmuşlardı
 Aşka dair. Ey oğlum, hatırla
 Yarını. Ve hatırla haçlı seferlerini
 Nisan otlarının kemirdiği
 Askerlerin gidişinden sonra... (Derviş, 2004, s.110-111).

4.1.2. Mehmet Hakkı Suçın'ın Çevirisi:

Kaktüsün Sonsuzluğu

Nereye götürüyorsun beni babacığım?
 Rüzgâra, evladım...

...Ovadan çıkarlarken ikisi,
 Bir tepeye kurulmuştu Bonapart'ın askerleri
 Gözetlemek için eski Akka surları üzerindeki
 Gölgele- Bir baba "Korkma!" diyordu oğluna.
 Korkma kurşun vınlamasından! Toprağa yapış
 Kurtulursun! Kurtulup tırmanacağız
 Kuzeydeki bir dağa ve geri döneceğiz
 Dönünce askerler uzaktaki ailelerine

- Evde kim kalacak bizden sonra
 Babacığım?
 - Nasılsa öyle kalacak
 Oğlum!

Anahtarını yokladı organlarını
 Yoklar gibi, ferahladı içi. Geçerlerken
 Dikenli bir çitten dedi ki ona:
 Hatırla oğlum! Burada çarmıha gerdi İngilizler
 Babanı bir kaktüs dikenini üzerinde iki gece
 Ama tek kelime etmedi. Büyüyeceksin oğlum
 Ve anlatacaksın onların tüfeklerini miras alanlara
 Kanın demir üzerindeki hikâyesini...

-Atı neden yalnız bıraktın?
 -Eve yârenlik etsin diye evladım
 Zira evler ölür terk ederse sakinleri...

Kapıları açıyor sonsuzluk uzaklardan,
 Gecenin yolcularına. Bozkır kurtları uluyor
 Ürkek bir aya. Ve bir baba "Deden gibi güçlü ol!" diyor
 Oğluna. Tırmanalım birlikte son pırnal tepesine

Hatırla oğlum: Burada düştü yeniçeri
Savaş katırından, o halde dayan ki
Dönebilelim geriye

- Ne zaman babacığım?
-Yarın. Belki ki gün sonra oğlum!

Sersem bir yarın
Arkalarındaki rüzgârı çiğniyordu
Uzun kış gecelerinde

Evlerinin taşlarından kalelerini inşa ediyordu
Yuşâ Bin Nûn'un askerleri. Nefes nefeseydi
Baba oğul Kana yolunda: Buradan geçti
Efendimiz bir gün. Burada suyu şaraba
Dönüştürdü. Çok şey söyledi aşk hakkında.
Yarını hatırla oğlum. Nisan otlarının
Kemirdiği Haçlı kalelerini hatırla
Terk ettikten sonra askerler mekânı... (Derviş, 2017, s.47-49).

4.1.3. Metin Fındıkçı'nın Çevirisi:

Kaktüsün Sonsuzluğu

Ey baba, beni nereye götürüyorsun?
Ey oğul, seni rüzgârın estiği yöne götürüyorum...

...Ve ikisi sahilden ayrıldılar, Bonaparte
Askerlerinin dikildiği gözetleme kulesinden dürbünle
Bakarlar gölgeleri kadim surlara kelepçelenmiş-
Baba oğluna söyler: Korkma. Sakın korkma
Mermilerin vızultısından! Kovanlarla
Toprağa sıkıca yapış! Kuzeydeki dağda
Giyinip kuşanan askerler geri döndüğü
Zaman akrabalarına, biz de uzaklardan döneceğiz

- Ey baba,
Bizden sonra bu evi kim kullanacak?
- Ey oğlum,
Ev kaldığı gibi duracak!

Anahtarı uyandırır organlarını yoklar
Gibi, emin olduktan sonra. Ona dedi
Tel örgüleri geçerken ikisi:
Ey oğlum, her daim anımsa! İngilizler babanı

İki gece boyunca kaktüsün dikenini üstüne burada
 Oturtular,
 Asla bildiğini söylemedi. Sen de büyüyünce
 Ey oğlum, tüfekleri miras alanlara anlatacaksın
 Demirin üstünde süzülen kanın öyküsünü...

- Atı neden yalnız bıraktın?
 - Ey oğlum, evi beklesin diye,
 Çünkü evler yalnız terk edilince ölürlür...

Sonsuzluk kapısını açarsın, uzaktan,
 Gece arabalarına. Kurtlar ulur,
 Korkarak dolunaya bakarak seslenir
 Baba oğluna: Beden gibi güçlü ol!
 Son sendiyen ağacının sarkan dallarına beninle tırman
 Ey oğlum, anımsayacaksın: Burada bir yeniçeri askeri
 Savaş atının üstünden düştüğünü, benimle geri
 Dönmek için
 Sessiz sedasız diren.

- Ey baba, ne zamana kadar?
 - Yarın. Ey oğlum, inanırsan belki iki gün sonra!

Rüzgârı öven yarın dağınmıdır
 Ve uzun kış gecesi ikisinin ardında.
 Yuşa' b. Nun'un askerleri kendi kalelerini yapıyorlardı,
 İkisinin yıkılan evlerinin taşlarından. Ve ikisi
 Soluk soluğa "Kana" patikası yokuşunda: Buradan
 Bir gün atalarımız geçmişti. Burada
 Suyu şaraba dönüştürmüşlerdi. Aşka dair
 Birçok sözü söylemişlerdi, ey oğlum yarın
 Anımsa. Anımsa haçlı seferinden sonra
 Askerler ayrılınca kadımların
 Nisanda topladığı ebeğümeci ve tere otlarını
 Söktüklerini... (Derviş, 2009, s.139-140).

4.2. Seçili Dizelerin Karşılaştırılması:

4.2.1. Tablo 1:

إلى أين تأخذني يا أي؟ إلى جهة الريح يا ولدي..		(Derviş, 2001, s. 32)
"Beni nereye alıp götürüyorsun babacığım? Rüzgârın estiği tarafa oğlum..."		(Bozgöz, 2004, s. 110)

“Nereye götürüyorsun beni babacığım? Rüzgâra, evladım...”	(Suçin, 2017, s. 47)
“Ey baba, beni nereye götürüyorsun? Ey oğul, seni rüzgârın estiği yöne götürüyorum...”	(Fındıkçı, 2009, s. 139)

Baba ile oğul arasında geçen karşılıklı konuşmalarla oluşturulmuş şiir, her ne kadar serbest nazımla kaleme alınmış olsa da ilk dizelerde “ebî”, “veledî” şeklinde sessel bir ritim yakalanmıştır. Şairin oluşturduğu bu ritmin, çevirilere yansımadağı görülmektedir.

Bozgöz’ün çevirisinde ilk dizede geçen “تَأْخُذُنِي” ifadesi, ekleme yapılarak “alıp götürüyorsun” şeklinde yer almışken; diğer iki çeviride eşdeğerlik gözetilerek aynen korunmuştur.

Yine ilk dizenin ilk iki çevirisinde eksiltme yapılarak yer verilmeyen “يا” (ey) nidası, Fındıkçı’nın çevirisinde yer almış, kaynak metin odaklı bir yaklaşımla hedef metne yansıtılmıştır. Oysa Arapça kaynak metinde kullanılan “يا” (ey) nidası, günümüz Türkçesinde artık hamaset içerikli bir hitap içermediği müddetçe kullanılmamaktadır. Ele alınan şiirdeki diyalogların, hamaset içermediği; yalnızca baba-oğul arasında geçen sıradan bir günlük konuşma dili olduğu düşünüldüğünde söz konusu nida edatının, hedef metne yansıtılmaması daha yerinde olacaktır. Bu bağlamda ilk iki çeviride hedef dil odaklı çeviri yaklaşımı benimsenmiş; hedef dilin yapısı gözetilerek eksiltme yapılmış, “ey” nidasına çeviride yer verilmemiştir.

İkinci dizede Bozgöz ve Fındıkçı, “rüzgâr” sözcüğünün ardından “estiği” sözcüğünü ekleyerek açıklama yöntemine başvururken; Suçin, bunun tam aksine kaynak metinde geçen “جَهَّة” (yön, taraf) sözcüğüne hiç yer vermeyerek yalnızca yönelme ekini kullanmakla yetinmiştir. Ayrıca Fındıkçı, kaynak metinde olmayan “seni”, “estiği” ve “götürüyorum” sözcüklerini ekleyerek tamamında açıklama yaptığı dizeyi, “Ey oğul, seni rüzgârın estiği yöne götürüyorum...” şeklinde hedef dile aktarmıştır. Burada, şiirin, “az sözle çok şey anlatma” gayesinden uzak bir çevirmen tercihi söz konusudur.

4.2.2. Tablo 2:

... وَهُمَا يَخْرُجَانِ مِنَ السَّهْلِ، حَيْثُ أَقَامَ جَنُودُ بُونَابَرْتِ تَلًّا لِرَضْدِ الظَّلَالِ عَلَى سَوْرِ عَنَّا الْقَدِيمِ	(Derviş, 2001, s. 32)
“İkisi de <i>ovadan</i> ayrılırlar, Bonapart Ordularının <i>eski Akka kalesi</i> üzerindeki gölgeleri Gözetlemek için tepe kurdukları yerden.”	(Bozgöz, 2004, s. 110)
“... <i>Ovadan</i> çıkarlarken ikisi, Bir tepeye kurulmuştu Bonapart’ın askerleri Gözetlemek için <i>eski Akka surları</i> üzerindeki Gölgeleri -....”	(Suçin, 2017, s. 47)

“...ve ikisi <i>sahilden</i> ayrıldılar, Bonaparte Askerlerinin <i>dikildiği</i> gözetleme kulesinden <i>dürbünle</i> <i>Bakarlar</i> gölgeleri kadim surlara <i>kelepçelenmiş-</i> ”	(Fındıkçı, 2009, s. 139)
---	--------------------------

Burada ilk dizedeki “ova”, “düzlük” anlamını taşıyan “سَهْل” sözcüğü, ilk iki çeviride sözlük anlamına uygun bir şekilde “ova” olarak tercüme edilirken; üçüncü çeviride “sahil” olarak hedef metne aktarılmıştır. Oysa “sahil” sözcüğü, Arapçada “ساحل” olarak yazılır. Fındıkçı’nın, kaynak metni doğru okuyamaması, hâliyle sözcüğü doğru anlayıp tercüme etmesine de engel teşkil etmiştir.

Fındıkçı, ayrıca ikinci ve üçüncü dizelerde kaynak metinde hiç yer almayan “dikildiği”, “dürbünle”, “bakarlar”, “kelepçelenmiş” gibi sözcükleri eklediği çevirisi ile kaynak metne sadık kalamamış, sözcük düzeyinde sapmalar neticesinde biçimsel ve anlamsal eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Söz konusu dizelerde dikkat çekilmek istenen bir başka nokta ise; Suçin’in dizeleri hedef metne aktarırken devrik bir yapıyla vermiş olmasıdır. Bu durum; çevirmenin, şiirsel ritmi yakalamak amacıyla böyle bir tercihte bulunmuş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

4.2.3. Tablo 3:

يقولُ أبُ لابنِهِ: لا تَخَفْ. لا تَخَفْ من أَرزِيز الرِصاص! التِصِقْ بالتِراب لتَنجُو! سَننَجُو ونعلو على جَبَلٍ في الشِمال، ونرجِعُ حين يَعود الجنودُ إلى أهلِهِم في البعيد	(Derviş, 2001, s. 33)
“Baba oğula der ki: Korkma, Korkma kurşun vızılılarından! Sıkıca sarıl Toprağa, <i>kurtulmak için!</i> Kurtulacağız, çıkacağız Kuzeydeki bir dağın tepesine. Döneceğiz Uzaktaki askerler <i>ailelerine</i> geri döndüklerinde”	(Bozgöz, 2004, s. 110)
“Bir baba “Korkma” diyordu oğluna. Korkma kurşun vınlamasından! Toprağa yapış <i>Kurtulursun!</i> Kurtulup tırmanacağız Kuzeydeki bir dağa ve geri döneceğiz Dönünce askerler uzaktaki ailelerine”	(Suçin, 2017, s. 47)
“Baba oğluna söyler: Korkma. Sakın korkma Mermilerin vızılısından! <i>Kovanlarla</i> Toprağa sıkıca yapış! Kuzeydeki dağda <i>Giyinip kuşanan</i> askerler geri döndüğü <i>Zaman akrabalarına, biz de uzaklardan döneceğiz</i> ”	(Fındıkçı, 2009, s. 139)

Kaynak metnin seçili dizelerinden ilkinde bitişik zamirle birlikte “oğluna” ifadesi yer alırken çevirmenlerden Bozgöz’ün, bu sözcüğü hedef dile zamire yer vermeksizin “oğula” şeklinde aktardığı; bu yönüyle eşdeğerliği sağlayamadığı görülmektedir.

Üçüncü çeviri olan Fındıkçı’nın çevirisinde ikinci ve dördüncü dizelerde geçen “kovanlarla” ve “giyinip kuşanan” sözcükleri kaynak metinde hiç bulunmayan, tamamen çevirmenin kendi tercihiyle eklediğini ve kaynak metinden uzaklaştığını gösteren ifadelerdir. Bunun yanı sıra beşinci dizedeki “في البعيد” (uzaktaki) sözcüğü, kaynak metinde askerlere ait bir ifade olmasına karşın, çevirmen “biz de uzaklardan döneceğiz” şeklinde yorumlayarak sözcüksel sapma boyutunun ötesinde anlamsal eşdeğerlikten de uzak bir çeviri ortaya koymuştur. Ayrıca kaynak metnin üçüncü dizesindeki “لتنجوا! سننجو ونعلو” birinci hedef metinde “...kurtulmak için! Kurtulacağız, çıkacağız”, ikinci hedef metinde ise “Kurtulursun! Kurtulup tırmanacağız” şeklinde kendini gösterirken üçüncü hedef metinde bu ifadeler karşılık gelebilecek bir anlam verilmediği göze çarpmaktadır. Bu yönüyle de Fındıkçı’nın gerek sözcük düzeyinde gerek anlamsal boyutuyla eşdeğerliği koruyamadığını söylemek mümkündür.

4.2.4. Tablo 4:

<p>تَحَسَّنَ مَفْتَاحَهُ مَثَلَمَا يَتَحَسَّنُ أَعْضَاءَهُ، وَاطْمَأَنَّ. وَقَالَ لَهُ وَهُمَا يَعْبِرَانِ سَيَاجًا مِنَ الشُّوكِ:</p> <p>(Derviş, 2001, s. 33)</p>	
<p>“Anahtarını aradı, tıpkı organlarını Aradığı gibi. <i>Emin oldu</i> ve dedi ki İkisi de <i>tel örgüleri</i> geçerken:”</p>	<p>(Bozgöz, 2004, s. 110)</p>
<p>“Anahtarını <i>yokladı</i> organlarını Yoklar gibi, <i>ferahladı</i> içi. Geçerlerken <i>Dikenli bir çitten</i> dedi ki ona:”</p>	<p>(Suçin, 2017, s. 48)</p>
<p>“Anahtarını <i>uyandırır</i>, organlarını yoklar Gibi, <i>emin olduktan sonra</i>. Ona dedi <i>Tel örgüleri</i> geçerken ikisi:”</p>	<p>(Fındıkçı, 2009, s. 139)</p>

Kaynak metnin on beşinci dizesi olup bu tablodaki ilk dizede geçen “تحسس” fiili, “el ile yoklamak, el yordamı ile aramak” anlamlarına gelmektedir. Söz konusu sözcük, hedef metinlere sırasıyla “aradı”, “yokladı” ve “uyandırır” olarak çevrilmiştir. İlk iki çeviride sözcük düzeyinde bir eşdeğerlikten söz etmek mümkünken, üçüncü çeviride “anahtarın uyandırılması” hedef dilin yapısına ters düşmektedir.

Ayrıca ikinci dizede geçen “اطمأن” Bozgöz’ün ve Fındıkçı’nın çevirilerine “emin olmak” olarak, Suçin’in çevirisine ise “içinin ferahlaması” olarak yansımıştır. Kelime, kaynak dilde her iki anlamı da barındırmakla birlikte Suçin’in hedef dil odaklı bir çeviri ile “anahtarını arayıp bulduktan sonra yaşanan rahatlama hissini” daha gerçekçi bir biçimde aktardığını; böylelikle şiir çevirisinin asıl hedefi olan duygu aktarımını okuyucuya daha belirgin bir şekilde verebildiğini ifade etmek mümkündür.

4.2.5. Tablo 5:

<p>يا ابني تذكّرنا هنا ظلمت الانجليز أباك على شوك صبرة ليلتين، ولم يعترف أبداً. سوف تكبر يا ابني، (...)</p> <p>(Derviş, 2001, s. 33)</p>	
<p>“Oğlum, hatırla! Burada İngilizler <i>tuttular</i> Babanı iki gece kaktüs dikenleri üstünde O <i>asla itiraf etmedi</i>. Sen de <i>büyüyeceksin ey oğlum</i>”</p>	(Bozgöz, 2004, s. 110)
<p>“Hatırla oğlum! Burada <i>çarmıha gerdi</i> İngilizler Babanı bir kaktüs dikenini üzerinde iki gece <i>Ama tek kelime etmedi</i>. <i>Büyüyeceksin oğlum</i>”</p>	(Suçin, 2017, s. 48)
<p>“Ey oğlum, her daim anımsa! İngilizler babanı İki gece boyunca kaktüsün dikenini üstünde burada <i>oturttular</i> <i>Asla bildiğini söylemedi</i>. Sen de <i>büyüyünce ey oğlum</i>”</p>	(Fındıkçı, 2009, s. 139)

Şiirin ilk dizesinde de geçen ve burada ilk ve üçüncü dizelerde tekrar eden *يا* (ey) nida edatı, Türkçede artık günlük konuşma dilinde muhataba hitap ederken kullanılmadığından hedef dil odaklı çeviri yöntemini esas alan Suçin’in bu edata çevirisinde yer vermeyerek eksiltme yaptığı görülmektedir. Diğer iki çevirmen ise kaynak metindeki bu yapıyı hedef metne de aktararak kaynak dil odaklı çeviriye yönelmişlerdir.

Yine ilk dizede yer alan “*ظلمت*” (istedi) fiili, hedef metinlerde sırasıyla “*tuttular*, “*çarmıha gerdi*” ve “*oturttular*” şeklinde yerini almıştır. Burada şairden istenen, “kaktüs dikenini üzerinde durmasını ya da oturmasını istemek” olabileceğinden ilk ve üçüncü çevirinin bu anlamı karşılayacak biçimde oluşturulduğunu; öte yandan Suçin’in “*çarmıha gerdi*” ifadesiyle kaynak metinden uzaklaşarak sözcüksel düzeyde eşdeğerliği kuramadığını belirtmek gerekir.

4.2.6. Tablo 6:

<p>تفتح الأبديّة أبوابها، من بعيد، لسيّارة الليل. تعوي ذئابُ البراري على قَمَرٍ خائفٍ. ويقولُ أبّ لابنه: كُنْ قويا كجدّك! وأصعدْ معي تلةَ السنديان الأخريرة</p> <p>(Derviş, 2001, s. 34)</p>	
<p>“Ebediyet kapılarını açıyor, uzaktan Gece arabasına. <i>Çakallar</i> uluyor Korkak <i>dolunaya doğru</i>. Baba oğluna <i>Sesleniyor</i>. Deden gibi güçlü ol! Benimle beraber son <i>meşelik</i> tepesine tırman”</p>	(Bozgöz, 2004, s. 110)

“Kapılarını açıyor sonsuzluk uzaklardan, Gecenin <i>yolcularına</i> . Bozkır kurtları uluyor Ürkek bir <i>aya</i> . Ve bir baba “Deden gibi güçlü ol!” diyor Oğluna. Tırmalanalım birlikte son <i>pırnal</i> tepesine”	(Suçin, 2017, s. 48)
“Sonsuzluk kapısını <i>açarsın</i> , uzaktan. Gece arabalarına. Kurtlar ulur, <i>Korkarak dolunaya bakarak</i> seslenir Baba oğluna: <i>Beden</i> gibi güçlü ol! Son <i>sendiyen ağacının sarkan dallarına</i> benimle tırman”	(Fındıkçı, 2009, s. 140)

Tabloda ikinci dizede geçen “سَيَّارَة” sözcüğü, kaynak dilde “araba” ve “yolcu” anlamını taşımaktadır. Bozgöz’ün bu anlamı koruyarak hedef dile aktardığı, Fındıkçı’nın anlamı korumakla birlikte çoğul eki kullanarak çevirdiği, Suçin’in ise “araba” yerine “yolcular” şeklinde çoğul olarak tercüme ettiği görülmektedir.

Öte yandan ikinci dizede “ذئاب” (kurtlar) sözcüğünü takip eden ve onu tamamlamak üzere üçüncü dizede gelen “البراري” sözcüğü, ilk ve üçüncü çeviride kaybolmuş, yalnızca Suçin’in çevirisinde “bozkır kurtları” şeklinde kendine yer bulabilmiştir. Suçin’in burada sözcüksel düzeyde eşdeğerliği yakaladığı söylenebilir. Üçüncü dizede de yine Bozgöz ve Fındıkçı’nın “dolunay” olarak aktardığı sözcük, kaynak metinde “بدر” (dolunay) değil; “قَمَرٍ” (ay) olarak geçmektedir. Bu bakımdan Suçin’in çevirisinin, “ürkek bir ay” seçimi ile sözcük düzeyinde eşdeğerlik barındırdığı ifade edilebilir.

Dördüncü dizede bulunan “جَدِّكَ (deden)” sözcüğü Fındıkçı’nın çevirisinde “beden” olarak yerini almış ve kaynak metinde “deden gibi güçlü ol” cümlesi, “beden gibi güçlü ol” şeklinde tamamen bambaşka bir anlama bürünmüş olup kabul edilebilir bir hata olarak görülmemektedir. Burada tipografik bir hata olabileceği de göz önünde bulundurulabilir. Bu yönüyle gerek anlamsal gerek sözcük düzeyinde bir eşdeğerlikten söz etmek mümkün değildir. Yine onun, bu tabloda yer alan çevirilerinde kaynak metinde hiç bulunmayan “bakarak”, “ağacının”, “sarkan” ve “dallarına” gibi sözcükleri kendi tercihiyle eklediği görülmektedir ki bu durum ne açıklama ne de açılımlama yöntemine dâhil edilebilecek niteliktedir.

4.2.7. Tablo 7:

وكان غَدَّ طائشٌ يمضغ الرياح خلفهما في ليالي الشتاء الطويلة.	(Derviş, 2001, s. 34)
“Tutarsız yarın rüzgârın <i>gıybetini yapıyordu</i> Uzun kış gecelerinde ikisinin arkasında”	(Bozgöz, 2004, s. 111)
“Sersem bir yarın Arkalarındaki rüzgârı <i>çiğniyordu</i> Uzun kış gecelerinde.”	(Suçin, 2017, s. 49)
“Rüzgârı <i>öven</i> yarın <i>dağıniktır</i> ve uzun kış gecesini ikisinin ardında.”	(Fındıkçı, 2009, s. 140)

Kaynak metnin bu tablodaki ilk dizesinde “طائفتن” sözcüğünün yer aldığı ve bunun hedef metinlere “tutarsız”, “sersem”, “dağınaktır” şeklinde üç farklı çeviriyle aktarıldığı görülmektedir.

Bir diğer sözcük olan “يمضغ” fiili, “ağızda çiğnemek” anlamını taşır; ancak çevirilere sırasıyla “gyibetini yapıyordu”, “çiğniyordu” ve “öven” olarak yansıtılmıştır. İlk ve üçüncü çeviride adı geçen fiilin, kaynak metindeki sözlük anlamından çok uzak olması dolayısıyla Bozgöz ve Fındıkçı’nın yaptığı aktarımların, sözcük düzeyinde sapma sonucunda anlamsal eşdeğerliğe uymadığı söylenebilir.

4.2.8. Tablo 8:

(...), يا ابي تذكر غداً. وتذكر فلاحاً صليبيته فَضَمَّتْهَا حشائش نيسان بعد رحيل الجنود... (Derviş, 2001, s. 35)	
“..., Ey oğlum, hatırla Yarını. Ve hatırla haçlı seferlerini Nisan otlarının kemirdiği Askerlerin gidişinden sonra...”	(Bozgöz, 2004, s. 111)
“Yarını hatırla oğlum. Nisan otlarının Kemirdiği Haçlı kalelerini hatırla Terk ettikten sonra askerler mekânı...”	(Suçin, 2017, s. 49)
“..., ey oğlum yarın Anımsa. Anımsa haçlı seferinden sonra Askerler ayrılınca kadınların Nisanda topladığı ebegümece ve tere otlarını söktüklerini...”	(Fındıkçı, 2009, s. 140)

Şiirin son dizelerinin yer aldığı tablonun ikinci dizesinde yer alan “فلاحاً صليبيته” (haçlı kaleleri)", yalnızca Suçin’in çevirisinde kendini gösterebilmiş, diğer iki çeviride “haçlı seferleri” olarak hedef metne aktarılmıştır. Bu bakımdan yalnızca Suçin’in, sözcük bazında eşdeğerliğe ulaştığı sonucuna varılabilir.

Fındıkçı’nın çevirisinde üçüncü ve dördüncü dizelerde yer verdiği; fakat kaynak metinde hiçbir şekilde bulunmayan “kadınların”, “topladığı”, “ebegümece” “ve tere otlarını”, “söktüklerini” sözcüklerinin tamamı, çevirmen tercihiyle hedef metne dâhil edilmiş olan sözcüklerdir. Bu eklemelerin, açıklama amacıyla yapıldığı düşünülemeyecek denli bağlamdan uzak olduğu göz önünde bulundurulduğunda Fındıkçı’nın çevirilerinin gerek biçimsel gerek anlamsal eşdeğerliği sağlayamayan ve yeterli bulunulamayacak düzeyde olduğunu ifade etmek mümkündür.

Seçili dizelerin değerlendirilmesinden hareketle; Faruk Bozgöz ve Mehmet Hakkı Suçin’in çevirilerinin, şairin üslubunu koruyup kaynak metnin mesajını hedef dile büyük ölçüde aktararak

anlamsal eşdeğerliği sağlayabildikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bu yönüyle her iki çevirinin birbirine yakın çeviriler olduğu, buna karşılık Metin Fındıkçı'ya ait olan çevirinin, bazı dizelerde kaynak metinden uzaklaşarak gerek biçimsel gerek anlamsal eşdeğerliği koruyamadığı görülmektedir. Sözcük seçimleri, kaynak metinde yer almayan eklemelere başvurusu, şairin üslubunu aktarmada yaşadığı güçlükler, çevirmenin kaynak dile hâkimiyetini sorgulatan bir husustur. Bu durum; modern Arap edebiyatının önde gelen şairlerinden Mahmûd Dervîş'i, Metin Fındıkçı çevirisiyle tanıyan bir Türk okuyucusunun, şairin üslûbu hakkında yanılığa düşmesi ihtimalini doğurmaktadır. Oysa Suçin ve Bozgöz'ün çevirilerinde gerçekten bir Mahmûd Dervîş şiiri okunduğu açıkça hissedilebilmektedir.

SONUÇ

Bahsi geçen çevirmenlerce yapılmış olan tercüme, çeviri eleştirisi kapsamında Raymond Van den Broeck'ün *karşılaştırmalı çözümleme yöntemi* kullanılarak ele alınmıştır. Buradan hareketle; hedef metinler, eşdeğerlik bağlamında kaynak metinle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Yapılan değerlendirme sonucunda; çevirmenlerden Suçin ve Bozgöz'ün kaynak metnin biçimsel özelliklerine olabildiğince bağlı kalmanın yanı sıra içeriğini de önemli ölçüde koruyarak dil, üslûp ve anlam açısından eşdeğerliği sağlayacak düzeyde bir çeviri ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Fakat Fındıkçı'ya ait olan üçüncü çevirinin, kimi zaman kaynak metinden bütünüyle uzaklaşarak eşdeğerliği sağlayamadığı görülmektedir.

Her üç çevirmenin de zaman zaman şiirsel üslûp ve derinliği ön plânda tuttıkları görülürken yer yer eksiltme ve eklemeye yaparak serbest çeviriye de başvurdukları tespit edilmiştir.

Buna göre; Fındıkçı'nın çevirisi, kaynak metinden oldukça uzaklaşan, anlamsal eşdeğerliğin korunmadığı bir çeviri olması nedeniyle yeterli görülebilecek nitelikte değilken; Suçin ve Bozgöz'ün çevirileri, kaynak metnin yapısını ve vermek istediği mesajı hedef dile büyük ölçüde aktarabilmiş olmaları bakımından kabul edilebilirliği yüksek çeviriler olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. Berrin (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Altay, Ayfer (2001). "Şiir Çevirisinde Çevrilemeyenler". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 1: 29-43.
- Bozgöz, Faruk (2004). *Filistin ve İki Şair: Emel Dunkul ve Mahmud Derviş*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Broeck, Raymond Van den (1985). "Second Thoughts on Translation Criticism: A Model of its Analytic Function". *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. (Ed: Theo Hermans). London& Sdney: Croom Helm. 54-62.
- Dağbaşı, Gürkan (2017a). *Şiir Çeviri Eleştirisi*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Dağbaşı, Gürkan (2017b). "Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinde Nitelik Sorunu". 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 16: 177-195.
- Dağbaşı, Gürkan (2019). "Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinin Nitelik ve Nicelik Yönünden Değerlendirilmesi". *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 87: 181-206.

- Demirezen, Mehmet (1991). "Çeviride Kayıplar Sorunu". *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. 1: 115-128.
- Derviş, Mahmud (2017). *Atı Neden Yalnız Bıraktın*. (Çev: Mehmet Hakkı Suçin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Derviş, Mahmud (2009). *Yalnızlık Yenilemeden Kendini*. (Çev: Metin Fındıkçı). İstanbul: Can Yayınları.
- Derviş, Mahmud. (2001). *Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden*. Londra.
- Ece, Ayşe (2010). *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmeninin İzinde*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Er, Rahmi (2012). *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi (Şiir- Öykü)*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Göktürk, Akşit, (2010). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Grossman, Edith (2017). *Çeviri Neden Önemlidir?* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Suçin, Mehmet Hakkı vd. (2017). "Edebî Çeviri Sorunları". *Hece Dergisi*. Ankara.
- Tellioğlu, Banu (2018). "Şiir Çeviri Eleştirisinde Şiirin Çevrilebilirlik/ Çevrilemezlik İkiliğini Aşmak". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 11: 192-213.
- Toklu, Osman (2003). *Şiir Dili ve Çevirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ürün, Ahmet Kâzım (2015). *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yazıcı, Mine (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yener Gökşenli, Ebru (2013). "Şiir Çevirisinde Çeviri Kayıpları ve Eşdeğerlik Sorunları". *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*. 7: 87-102.
- Yücel, Faruk (2007). "Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?". *UÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8/12: 39-58.

